

Massor av
tips på
besöksmål
i sommar!

BYGD OCH NATUR

Vi ger oss ut i
**KULTUR-
LANDSKAPET**

SLÅTTER

Lien går i landets
hembygdsföreningar

FÅGELSKÅDNING

Exkursioner i Arthur
Leidgrens anda

VILD FEST I FLORAN

Blomstervandringar
för tusentals i hela
Norden

FISKETRADITION

Renovering av träbåtar
och kustfiskemuseum

SKOGSFINSKT ARV

Svedjebruk i de
vida Dalaskogarna

Välkommen till hembygdsrörelsen!

**Vår vision är en levande hembygd öppen
för alla. Vi vill att fler ska vara med och
forma Sveriges hembygder.**

Genom att vara medlem i en
hembygdsförening stödjer
du arbetet med kulturarvet.
Verksamheten vilar på lust och
engagemang för platsens historia,
miljö och sociala liv.

Låter det intressant? Då är du
välkommen att bli medlem i
någon av våra 2 000 föreningar,
från Karesuando i norr till
Gislövs läge i söder.

Hitta din förening på www.hembygd.se

Sveriges
hembygdsförbund

Redaktör

Jenny Damberg

E-post

redaktor@hembygdsforbundet.se

Grafisk form och layout

Agnes Florin

Ansvarig utgivare

Jan Nordwall

Omslagsbild

Agnes Florin

Korta reportagetexter

Ida Säll

Bygd och Natur kommer ut fyra gånger per år. Fem styrelseledamöter i de föreningar som betalar medlemsavgift till regionala hembygdsförbund får kostnadsfritt tidningen hemskickad. Övriga föreningsmedlemmar kan prenumerera för 195 kr/år. För ickemedlemmar kostar Bygd och Natur 295 kr/år.

Kontakt

Sveriges hembygdsförbund
Sabbatsbergsvägen 6
113 61 Stockholm

Prenumerera

prenumeration@hembygdsforbundet.se
www.hembygd.se/prenumeration

Annonsera

Kontakta oss på 08-34 55 11,
annonsering@hembygdsforbundet.se

Allt material i Bygd och Natur kan lagras, publiceras och tillhandahållas i digitala medier och arkivdatabaser samt återpubliceras i tryckt form. Redaktionen ansvarar inte för ej beställt material.

Sveriges Hembygdsförbund, SHF, är en demokratisk folkrörelse och riksorganisation för cirka 400 000 medlemmar i 2060 lokala föreningar och 26 regionala hembygdsförbund.

Förbundsordförande

Anna-Karin Andersson

Generalsekreterare

Jan Nordwall

Tryck

Trydells, Laholm

Papper omslag

Multi offset, 170 g

Papper inlaga

Multi offset, 120 g

ISSN 0345-7982

www.hembygd.se

www.bygdeband.se

Nr 2 2023

+
massor av
tips på
besöksmål
i sommar!

- 6 Följ med på slätter**
Skarpa liar banar vägen för levande ängar.
- 14 Blomster-Lottas trädgård blommar igen**
En lappländsk trädgårdssensation.
- 22 Bönderna som brukade skogen**
De väcker Finnmarkens spännande historia till liv.
- 30 Fäbodar för framtiden**
De förvaltar både landskap och överlevnadskunskap.

Hej!

Allt liv på jorden ryms i begreppet biologisk mångfald. Men det är också något väldigt specifikt som vi menar när vi pratar om det: den livsväv av gener, arter och ekosystem som omger oss människor, och som vi är helt beroende av för vår överlevnad.

Så formulerar Centrum för biologisk mångfald vid Sveriges lantbruksuniversitet innebörden i begreppet biologisk mångfald. Denna livets väv har till stora delar kommit att repas upp och trasas sönder, till följd av ett industrialiserat förhållningssätt även till det levande.

Sveriges hembygdsförbund ingår genom vår kulturmiljöstrategi Helena Rosenberg i flera nätverk som strävar efter att

bevara och öka den biologiska mångfalden. Övergripande handlar det om hållbarhet, konstaterar hon. "Här har hembygdsrörelsen en viktig ingång med sitt kunnande om traditionellt brukande, som gynnar den biologiska mångfalden."

Det traditionella brukandet av åker, hav och skog berättar vi mer om i sommarens nummer där vi beger oss till en rad hållbara besöksmål i kulturlandskapet – tillgängliga tack vare föreningar och lokalaktivas viktiga arbete. Följ med på lieslätter, till levande fäbodas restaurerade rökstugor och en sagolikt prunkande lappländsk trädgård, med snötäckta fjäll som fond.

"Vi beger oss
till en rad hållbara
besöksmål i
kulturlandskapet."

Jenny
Damberg

Bland tornseglare och salskrakar vid Dokkas by

Naturen kring Dokkas strax öster om Gällivare består av ett stort antal sjöar, bäckar och åar. Mellan vattendragen växer tallskog och slåtterängar som brukades fram till 1960-talet. Här finns också en förening till minne av naturvårdaren Arthur Leidgren som dog 2010 vid en ålder av 100 år.

Vem var Arthur Leidgren, Berit Landström på Arthur Leidgren Nature Center?

– Arthur Leidgren växte upp i ett småbrukarhem söder om Gällivare och utbildade sig till folkskollärare. Han var en stor naturvän med ett särskilt intresse för tornseglare och salskrakar. Arthur hade naturvänner i hela Norden och deltog frekvent i Sveriges Radios naturprogram. På hans initiativ instiftade Länsstyrelsen i Norrbotten ett naturskyddsområde vid sjön Jerttalompolo intill Dokkas by där många salskrakar häckar.

Vad gör föreningen?

– Vi arbetar i Arthurs anda med natur och kultur. Vi gör exkursioner till fågeltorn och fågelsjöar, sätter upp fågelholkar och håller föreläsningar. 2019 deltog vi ett forskningsprojekt i samarbete med Naturhistoriska Riksmuseet med syfte att med hjälp av DNA-teknik kartlägga alla Sveriges insekter.

MARIE RISKILÄ

Vad händer hos er i sommar?

– Den 10 juli går cykelloppet Linasvängen mellan byarna här. Då blir det varm mat, kaffe och därefter bastu i Dokkas skola. På höstkanten kommer vår svampkonsulent Marie Riskilä att hålla svampkurser i byarna kring Dokkas. Då kan man lära sig mer om matsvampar, och utbyta tips om vad man kan använda dem till.

Vad mer kan man äta som kommer från landskapet kring Dokkas?

– Hjortron, blåbär, lingon, och understundom tranbär – men de är svårare att hitta. Abborre, sik och öring finns i våra vatten. Även lake är fantastiskt gott om man fiskar i kalla vatten – närmare bestämt alla månader med bokstaven R i. Av älg och ren gör vi både vardags- och festrätter. Och så har vi tjäder, ripa och hare.

För mer information, besök **Arthur Leidgren Nature Center** på Facebook.

MARIE RISKILÄ

”Abborre, sik och öring finns i våra vatten.”

Bexells talande stenar bjuder på tänkvärda sentenser

Mossan har skrapats av och många av de aforismer Alfred Bexell en gång lät hugga i sten ligger nu åter i öppen dager. Men det kan fortfarande finnas oupptäckta inskriptioner i bokskogen.

ALFRED BEXELL VAR en halländsk godsägare och riksdagsman med förkärlek till aforismer. I slutet av 1800-talet lejde han två stenhuggare att göra inskriptioner på klippväggar och stenblock i Torstorpsskogen i närheten av hans hem. Precis varför vet man inte säkert, men förmodligen ville Bexell dela sitt stora intresse för filosofi och historia med kommande generationer.

När Alfred Bexell dog år 1900 föll stenarna i glömska och täcktes med tiden av mossa. Men i dag kan du återigen vandra genom skogen och begrunda citat som "Om Gud ej funnes skulle man nödgas uppfinna honom" eller "En apa är och förblifver en apa även om hon prydes med gyllene smycken".

Hittills har 160 tänkespråk hittats, samt 560 namn på mer eller mindre betydelsefulla personer. Och förmodligen finns många flera oupptäckta inskriptioner att finna för en envis flanör.

Torstorpsskogen ligger i Åkulla bokskogar som är ett av Sveriges största bokskogsområden. Här finns också 20 sjöar, vandringsleder och en mängd skyddade arter.

För att komma till Bexells talande stenar i Torstorpsskog i Grimeton – kör till Varbergs östra golfbana, fortsätt några kilometer tills vägen tar slut vid en parkeringsplats där informationstavla finns.

Grimetons hembygdsförening erbjuder guidade visningar ett par gånger per år. För mer information se Grimetons hembygdsförening på hembygd.se

Våfflor och verktyg i Västra Jära

NÄR VATTENSÅGEN I Västra Jära byggdes 1862 var den modern för sin tid. Sågen, som drevs av kraften från Nissans brus, var i bruk fram till 1930-talet. Under krigsåren började den förfalla och det sägs att remmarna stals och blev till skosulor. Men på 60-talet bildades Mulseryds hembygdsförening och att renovera den gamla sågen blev deras första uppgift. I dag är sågen i Jära den enda vattendrivna sågen i Nissan som finns att visa i drift.

Under Järadagarna varje torsdag eftermiddag i juli snurrar vattenhjulet, som har en diameter på nära fyra meter. Då visas också den vattendrivna spånhyvel som började användas på 1800-talet och var i bruk i ett spånverk i bygden fram till 1960-talet.

Järadagarna bjuder även in till linberedning, konstutställningar och musik. Grillad korv serveras vid sågen. Kaffe och våfflor serveras vid hembygdsgården.

Se Mulseryds hembygdsförening på hembygd.se

SOMMAR, SOMMAR och slåtter

Lien går. Landets hembygdsföreningar gör ett viktigt jobb för att hålla ängsmarken vid liv – en förutsättning för biologisk mångfald och en omistlig del av kulturlandskapet.

TEXT: IDA SÄLL

”Ä

ng är åkers moder” brukar man säga – eftersom ängsmarken varit avgörande för jordbrukets utveckling. Utan hö från ängen överlevde inte boskap vintern, och utan boskap blev det ingen gödsel till åkern. Men ju mer hö desto

mer gödsel, större åkermark och bättre skörd.

Slätterängen är en artrik miljö med en mängd sorters blommor och gräs, fjärilar, fåglar och svampar. Här kan både insekter och större djur bosätta sig eller finna föda, och pollinerare som bin och humlor kan göra sitt jobb.

I och med jordbrukets rationalisering har en stor del av ängsmarkerna blivit skogsplantage eller vuxit igen på egen hand. Men på ett fåtal platser runtom i Sverige slås fortsatt det höga ängsgräset med lie varje sensommar. Ett av dem är Hallstad ängar i Östergötland.

– Det är en speciell plats, en öppen äng med trögårdsgårdar och massor av lindar i olika stadier av hamling, berättar Ulrika Larsson från Tjärstad hembygdsförening.

HALLSTAD ÄNGAR ÄR ett ovanligt lindänge – ingen annanstans på Sveriges fastland finns en så stor äng med hamlade lindar, drygt tvåhundra stycken. Och på marken växer arter som gullviva, blåklocka, solvända, kattfot, och darrgräs som får rikt med solljus när trädens kronor beskärs.

En gång om året, på uppdrag av länsstyrelsen, genomför Tjärstad hembygdsförening slåtter av en del av ängen.

– Vi jobbar med lie så långt vi orkar. Men vi har också tagit hjälp av en häst som drar slåtterbalk. Det brukar vara populärt och drar lite extra besökare. Ibland har vi också använt handhållen slåtterbalk.

Varje vår i slutet av april fagar föreningen ängen.

– Då får det nya gräset och örterna fritt spelrum att växa, och det blir plats för alldeles nya frön att gro. I andra halvan

av juli blir det slåtter. Då bjuder vi in både medlemmar och allmänheten att hjälpa till eller bara komma och titta.

Ibland knyter man en spelman eller en barnaktivitet till dagen.

– Vi har pratat om att vi skulle vilja ha en riktig slåtterfest, men dit har vi inte kommit än. Det viktigaste för oss är att ängen sköts och att natur- och kulturvärdena här bevaras. Men slåttern innebär också en viktig inkomst för föreningen.

HUR MÄNNISKANS aktiviteter påverkar den biologiska mångfalden blir påtagligt när man tar hand om en äng, menar Ulrika Larsson.

– Det brukar vi också informera besökarna om – dels under slåttern men också när vi

ÄNGSNÄRA ORD

Slåtter

... är avverkning av högt gräs för att få foder till nötkreatur, hästar och får. Förr gjordes det med skära eller lie, numera sker det främst med slåttermaskin.

Hamling

... var förr ett sätt för bonden att ge foder till djuren om vintern, genom att ta vara på trädens löv. På samma gång gynnades gräset, det viktigaste fodret, eftersom det fick mindre skugga när trädens kronor begränsades.

Fagning

Att faga är att på vårkanten räfsa undan fjolårsgräs, löv och gamla kvistar på en äng eller i skogen.

ordnar gökotta eller naturvandring på ängen. Då förklarar vi också varför man inte bara kan köra med gräsklippare.

Många äldre i Tjärstadstrakten lever fortsatt nära gamla lantbruk och traditioner, men här finns också en yngre generation, och många nyinflyttade som inte har samma kontakter, berättar Ulrika.

– För dem är slåttern ett viktigt sätt att få ta del av den här kulturen och kunskapen, för att sedan kunna föra den vidare.

Är slätter något du skulle rekommendera andra hembygdsföreningar att arbeta med?

– Ja! Och framför allt behöver man inte göra det så komplicerat. Om man är ett par stycken och vill föra det här kulturarvet vidare kan man börja i liten skala. Kunskaper kan man hitta i bygden om man bara letar upp rätt personer. Men det finns också massor av information på internet – till exempel hos "Slättergubben", Janne Wester på Youtube.

– Är man en förening med hembygdsgård finns det säkerligen en plätt där man kan låta bli att klippa gräset, och i stället börja slå det som äng. Be om hjälp från någon florakunnig så att du hittar det ställe som passar bäst, bara. Det ska gärna vara en plats som är mager och artrik redan från början.

Ett annat alternativ, menar Ulrika Larsson, är att man helt enkelt kontaktar markägare i närheten och ser om det finns någon yta där man behöver hjälp.

– Det är inte brist på mark, det är brist på folk!

PÅ GOTLAND FINNS hela 190 ängar som brukas på traditionellt vis – den största är åtta hektar och den minsta ett halvt tunnland. Hjalmar Croneborg är samordnare i Nätverket Svenska Kulturlandskap och ordförande i Gotländska Ängskommittén.

Han understryker vikten av att ha en bra lie när man slår en äng.

– Jag brukar jämföra det med att lära sig spela fiol. Om du går in i en leksaksaffär och köper en fiol av plast är det ju dödsdömt. Samma sak händer om du köper en färgglad lie i en järnaffär.

Hjalmar Croneborg.

”Kunskaper kan man hitta i bygden om man bara letar upp rätt personer.”

Liens motsvarighet till en riktig violin, det är en traditionell, vass modell från exempelvis Gotland, menar han.

– Då har du fått riktiga förutsättningar. Och först när du har fått kläm på det, då uppstår musiken!

Hur bra kondition behöver man ha för att slå med lie?

– Förr jobbade man ju med slätter i en hel månad eller mer varje år. Men nu handlar det oftast bara om en dag, så man behöver inte vara atlet. Fast det är bra om man är van vid vanligt kroppsarbete.

Många som provar att arbeta med traditionell slätter tycker att det är svårt och kör ofta fast snabbt.

– Då slänger man lien och köper en robotgräsklippare i stället. Men att slå med lie är som att simma eller cykla – man måste öva.

För alla de som behöver öva på att slå gräs på traditionellt vis ordnar Gotländska ängskommittén kurser och temadagar.

– Många av de gotländska ängsmarkerna sköts i dag med maskiner och vi vill uppmuntra till att även hålla det traditionella hantverket vid liv. Backar du 200 år var liebladet svenskt jordbruks viktigaste redskap, och fanns i varenda gård och torp. Det är en viktig del av vårt kulturarv. ✕

De lär ut konsten att göra en egen lie

Göinge Slåttersällskap mottog år 2021 Skånes Naturvårdspris. Under försommaren anordnar sällskapet kursen "Gör din egen lie" där Karl Jonsson är en av kursledarna.

– VI SNICKRAR lieskaft och handtag. Men vi gör även stryksticka, som man stryker ut eggen med så att den blir skarp. En stryksticka sliter inte lika mycket på lien som en slipsten, och gör därför så att den håller längre. Och så gör vi en brynetavla. Det är en plank med tre ben som man sitter på när man bryner lien.

Vad behöver man tänka på när man gör sin egen lie?

– Det viktigaste är att man får ett skaft som passar en själv och måtten ens kropp. Längden på skaftet ska vara mellan 130 och 140 cm, eller fyra och en halv fot som man sa förr.

Vilket träslag använder ni?

– Skaftet ska vara i al, eftersom det är lätt men samtidigt segt träslag. Handtagen snickras i björk som är lätt att bearbeta. En del målar skaften också, eller dekorerar dem med blommönster.

Hur lång livstid har en lie?

– Den kan hålla i en mansålder om du sköter den rätt. Man ska hålla lien vass, smörja in den med 5-56 och förvara den i kartong. Om man hänger upp den ska den själva liens blad alltid vara instoppat i ett fodral, så att ingen skär sig.

Hur många liar har du gjort i ditt liv?

– Hittills har jag gjort sex skaft. Det är olika liar som passar för olika saker. Jag har en som är grov till grovt gräs, och en fin som är gammal och sliten men väldigt vass. Om det är lite knepigt att hösta använder jag den.

– Jag började slå med lie när jag var tolv. När de körde med slåttermaskinen fick jag gå bredvid och slå det de inte kunde ta. Sedan har jag arbetat som kronarrendator och nu fyller jag snart 82. Men jag har bara snickrat liar själv sedan förra året.

För mer information, besök Göinge slåttersällskap på hembygd.se

Tips!

Lienätverket på Facebook är en samlingsplats för både yrkesverksamma lieslåtare och kurshållare, lietillverkare och försäljare samt allmänt slåtterintresserade.

Här blir det slåtter 2023!

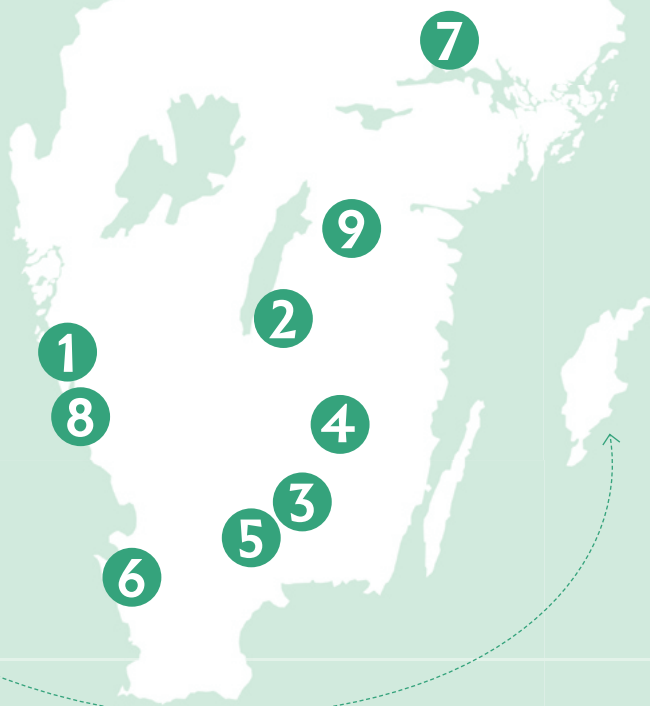

Några av de hembygds-
föreningar som slår
ängar under sommar
och tidig höst.

Tips!

KURS I ÄNGSHÄVD PÅ GOTLAND

Under 2023 erbjuder Gotländska Ängskommittén tillsammans med Länsstyrelsen och Studieförbundet Vuxenskolan en serie kurser om ängshävd på Gotland. Kurserna vänder sig till dig som sköter ett änge, och fördjupar sig i ämnen som fagning, slåtter och lien som verktyg. Kursledare är Hjalmar Croneborg. För mer information besök Gotlands hembygdsförbunds sida på **hembygd.se** alternativt **sv.se** där du kan klicka dig fram till kurser på Gotland.

1. Kareby hembygdsförening

Slåttergille 29 juli
Prästvägen 140 i Kareby

"Vi slår en äng med hjälp av lie."

2. Skarstad hembygdsförening

Slåttergille 21 juni kl 16–18
Hägnen

"Vi ses väl på slåttergillet i Hägnen?
Ta med lie eller räfsa om du har sådana
redskap! När vi är klara intages någon
enkel förtäring, som föreningen bjuder
på! Välkommen!"

3. Hembygdsföreningen Gamla Urshult

Slåtter 30 juli kl 16
Lunnabacken i Urshult

"Tag med lie och räfsa. Därefter
slåttergille med slåttergröt och
stenugnsbakat slåtterbröd."

4. Dädesjö Hembygdsförening

Arbetskväll efter slåttern, 15 augusti kl 18–20
Tinnerö Fröberget

"Vi fortsätter med det arbete som åter-
står efter slåttern. Finns tid gör vi andra
sysslor på torpet. Föreningen bjuder på
fika i kväll."

5. Örkeneds Hembygdsförening

Slåtterdag 23 juli kl 10–13
Möllehem i Björkhult

"Ta gärna med egen lie eller räfsa till
slåttern. Sopplunch serveras kl. 12.
Varmt välkommen, med eller utan lie!"

6. Fleninge hembygdsförening

Slåttergille 18 juni kl 13–15
Västkustvägen 363 i Fleninge

"Hjälp oss att ta hand om ängen vid
museet i Fleninge. Förra året blev det ett
trevligt och välbesökt evenemang under
klarblå himmel. Vi håller tummarna
för samma tur i år. (Solen skiner alltid i
Fleninge.) Kaffe och korv kommer finnas
till försäljning."

7. Badelunda Hembygdsförening

Slåttergille 16 september
Badelunda Kyrkskola

"Ängen i Skolträdgården behöver slås.
Vi gör det med en såkallad knacke-lie.
Vill du prova, passa på! Verktyg finns,
men ta gärna med egna favoriter!"

8. Älvsåkers Hembygdsförening

Slåtterkväll 15 juni kl 17.30–20
Gamla Älvsåkersvägen 7 i Kungsbacka

"Vi slår delar av våra slåtterytor innan
midsommar. Passa på att komma och
prova olika liar. På efterföljande lördag
kompletterar vi slåttern och hässjar
allt hö, så att vi får det fint till
midsommarfesten."

9. Föreningen Linköpings Ekopark

Slåtter 5 augusti kl 10–14
Lunnabacke, Asby

"Vi träffas på Lunnabacke och slår ängen
som J.P. Gustavsson önskade skulle
skötas som ett naturskyddsområde och
stå under hembygdsföreningens vård. Ta
med räfsor och liar och upplev ett riktigt
slåttergille."

18 juni: De vilda blommornas dag

DEN 18 JUNI infaller Sveriges, och faktiskt hela Nordens, största blomsterfest. Under de vilda blommornas dag den 18 juni går tusentals människor på blomstervandringar i både Sverige och Norge, Finland, Island, Danmark, samt på Färöarna och på Grönland. Det hela är ett samnordiskt arrangemang mellan de nationella botaniska föreningarna.

I Sverige studeras de vilda blommornas särart och mångfald på sammanlagt 18 platser.

En av dem är småländska Tryserum, där Tryserums Hembygdsförening som enda medverkande hembygdsförening bjuder in besökare att utforska den frodiga försommarfloran i slätterängen omkring Finntorp gård. Vid förra sommarens firande räknade man till hela 118 olika sorters vilda blommor och växter.

I Tryserum firas de vilda blommornas dag kl 10–14 den 18 juni.

För mer information se devildablommornasdag.se

”Gårdsgårdarna är en del av vårt kulturarv”

I Spekeröd, Bohuslän bjuder man under sensommaren in till en kurs i hur man renoverar en förfallen stengärdesgård. Inger Adielsson vid Spekeröd hembygdsförening berättar mer.

Varför vill ni sprida denna kunskap?

– För att människor har vårdat sin omgivning sedan lång tid tillbaka och det tycker jag att vi ska fortsätta med. Gårdsgårdarna är en del av vårt kulturarv och har dessutom byggts av sten man funnit i åkrarna. Själva strukturen i murarna är levande och den ena är inte den andra lik.

Vad får man lära sig under kursen?

– Att renovera genom att plocka ned hela muren – utom grundstenarna som ligger i marken. Sedan tittar man på stenarna, vrider och vänder och sätter ihop muren igen med hjälp av olika tekniker.

Är det här ett jobb som de flesta kan orka med rent fysiskt?

– Man behöver inte använda så mycket styrka egentligen, utan spett, spade och kofot. Själv är jag absolut ingen atlet, och det går bra ändå. Tekniken hjälper till, och att veta hur stenen rör sig.

– Större stenar kan man baxa upp med brädor och pallkragar. Det handlar om att hjälpas åt, också!

Knut Knutson, kursledare, vrider och vänder på en sten för att se hur den bör ligga.

STYRSÖ SOCKENS HEMBYGDSFÖRENING

Kursen är ett samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan och leds av stenläggare Knut Knutsson under två arbetsdagar och en kväll i början av september. För mer information, besök Spekeröd hembygdsförening på hembygd.se

Gamla kultursorter i fält på Öland

VAD ÄR EN kultursort? Jo ett ursprungligt frö från jordbrukets begynnelse, eller en lantsort utvecklad av världens bönder. Sorterna utvecklades i förhållanden som vi i dag kallar ekologiska, utan bekämpningsmedel och konstgödsel.

I Sverige finns kultursorter som Dalavete, Gotlandsråg eller Ölandsvete. Och på just Öland – närmare bestämt Ölands Museum Himmelsberga – har föreningen Allkorn en demonstrationsodling med ett 30-tal kultursorter av spannmål.

Vad hoppas ni att er odling ska få för reaktioner, Kerstin Fredlund från föreningen Allkorn?

– Vi hoppas väcka ett intresse för mångfalden av sorter av spannmål och att det kan leda till ökad efterfrågan på ett större utbud. Det kan i sin tur ge odlare anledning att börja odla fler sorters spannmål för humankonsumtion.

Svedjerågen som skördas på Ölands museum kommer torkas och bli till konst av textilkonstnären Suzanne Jansson. Under utställningens gång kommer hon att väva gardinkappor, dörmattor, löpare och väggdekorationer av halm.

Vad händer med resten av spannmålet som odlas?

– I första hand blir det till utsäde. Vi förökar upp några sorter så att odlare kan börja odla fältmässigt.

För mer information, se olandsmuseum.se

EVA FINER

TRE FAVORITER

Kerstin Fredlund
väljer kultursorter

ENKORNSVETE

Näringsrikt med hög proteinhalt och rikt på vitaminer och mineraler. Samtidigt lätt och luftigt så att det kan användas i bakverk, pajar, pannkakor och bröd.

EMMERVETE

Näringsrikt och kan användas på samma sätt som enkornsvete, men särskilt i knäckebröd och vid brödbak i kombination med råg.

RÅG

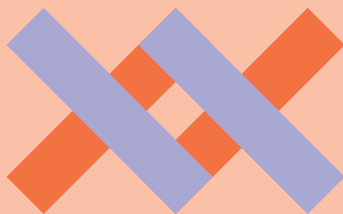
Ett måste vid surdegsbakning, ger saftigt och smakrikt bröd.

EVA FINER

**Så fick de
Blomster-Lottas
trädgård att
blomma på nytt**

D

är vägen börjar, i den lilla lappländska fjällbyn Ammarnäs på gränsen av odlingskartans zon 8, finns en unik trädgård med en sagolik historia.

Här började hon som snart kom att kallas för

Blomster-Lotta att på 1920-talet tillsammans med sonen Alfred anlägga en blomstrande lustgård i den karga fjällmiljön. En trädgård som blev vida berömd, som föll i djup törnrosasömn – och som återuppväcktes till ny förtrollande skönhet och lockar besökare från fjärran.

Med snöklädda fjäll som fond anlade Blomster-Lotta en prunkande trädgård utanför lappländska Ammarnäs. Trädgårdskonsulten Mariana Mattson har bidragit till att återställa delar av Blomsterhem, som i dag vårdas av engagerade bybor. Här berättar hon mer.

TEXT: MARIANA MATTSSON

CHARLOTTA STENMARK föddes 1890 i Tärna, och kom till Ammarnäs 1919 där hon gifte sig med Oskar Berglund. I rask takt föddes sonen Alfred och tre syskon. Men redan 1930 blev Lotta änka med fyra små barn att försörja. Ingen lätt situation.

Men Lotta var en kämpe. Klurig, humoristisk och finurlig, om än en udda fågel i byn med alla sina odlingar. Hon hade omgående börjat att skapa sitt Blomsterhem, och hon sade själv att hon hade blommor i blodet efter mormor.

Även om den kallas för Blomster-Lottas trädgård, så var den lika mycket sonen Alfreds. När han hade sett terrassmurar borta hos bybon Ludvig Grundström med en massa märkliga blommor, så gick han hem och byggde likadana. Alfred var ett tystlåtet språkgeni, och tack vare hans omfattande brevkorrespondens och senare resor, 1947 reste han till exempel till Tjeckoslovakien, anlände frön och plantor från hela världen. Han hade ett särskilt intresse för växter från andra bergsområden som Karpaterna, liksom för bibliska växter.

LOTTA VAR SOCIAL och utåtriktad. När folk började vallfärda för att se miraklet på fjället visade hon stolt upp trädgården för besökare. Slagfärdig var hon också, för när en biskop kom på besök beklagade hon att han inte var bättre på latin, för då hade hon bättre kunnat förklara växterna för honom! Att sälja våfflor, grönsaker och jordgubbar till turister blev också ett tillskott för den knappa ekonomin.

Lotta och Alfred var skickliga odlare som lyckades driva upp många ovanliga växter. Medan dagens motto ofta låter "hä gå int hanna" (det går inte här), sa Lotta: "tänk ändå va allting har lätt för å väx här."

Blomster-Lotta i sin fjällträdgård.

FOTOGRAFIET TILLHÖR ANDERS BERGLUND

De många bevarade fotografierna visar hur känd trädgården var. Tack vare bildmaterialet kan man både se trädgårdens uppbyggnad och identifiera många växter som en gång funnits där, som brandgul lilja, bukettanemoner, Prins Gustafs öga, sibirisk vallmo, pioner, flikrabarber, kungsljus, silverarv, till och med ett blommande äppelträd och en ek. Den odlingsintresserade prästen Göte Haglund berättar i boken *Folk i Fjällby* att det fanns tusentals växter i Lottas trädgård.

ALFRED FLYTTADE 1959 till Skåne, Lotta dog 1974 och några år senare brann huset upp. Alfreds son Anders ersatte det stora huset med en liten stuga,

men trädgården blev hästhage, förvildades och försänktes i en djup törnrosaslummer. Går det att kyssa liv i den igen, var det många som undrade. Och hoppades.

2009 KOM JAG och några kollegor dit för att inventera de vildvuxna resterna. Det var mitten av juli och vi vadade genom ett blåvitt hav av stormhattar och hundkåx. Rosa och lila syrener och en ros blommade med snöklädda fjäll som effektiv bakgrundskuliss. Under sly och ogräs gömde sig terrasser av skifferstenar, och mot dem hade bergenia, ormröt och riddarsporre sökt skydd i den tuffa konkurrensen. Det var vackert och

”Går det att kyssa liv i den igen, var det många som undrade”

vemodigt. En sagoträdgård som förtrollade och förförde med sin vilda skönhet.

De vedartade växterna hade klarat sig bäst. På ett av de gamla fotona står Lotta och plirar mot fotografen mellan lärkar, cembratallar och blågränar som då inte var större än hon själv – och Lotta var bara en tvärhand hög. Numera är träden gigantiska, och med sitt annorlunda barrverk kontrasterar de mot den omgivande granskogen.

MED STORT engagemang från Lottas barnbarn Anders Berglund, vår trädgårdskompetens och medel från Länsstyrelsen i Västerbotten kunde drömmen och visionen att varsamt väcka Blomster-Lottas trädgård ur sin dvala påbörjas och förverkligas. En kom-

plett restaurering var inte möjlig, för ingen bor på gården i dag, och huset och de flesta ursprungsväxterna är borta, så pånyttfödelsen utgick ifrån dessa nya förutsättningar för att kunna skapa en trädgård som blev hållbar över tid.

Området röjdes, skifferstensmurarna lades om, rosorna beskars, rabatter rekonstruerades och fylldes åter med växter. Flera växter, bland annat en flikrabarber, återfanns i andra trädgårdar i byn och kunde nu återbördas. Det ordnades med parkering, sittplatser, utedass och skyltar. I den gamla ladugården inrättades en informationsutställning med massor av gamla bilder som visar hur trädgården såg ut på Lottas tid.

I AUGUSTI 2014 var det dags för återinvigning av Blomster-Lottas trädgård. Åter vandrade en ström av besökare uppför berget för att uppleva och hänföras av trädgården i ny gestalt. Årligen arrangeras Blomster-Lottas Dag och guidade vandringar. Ammarnäs filmfestival har visat film i trädgården, och Blomster-Lotta finns förstås på Facebook.

Vänföreningen Archangelica har bildats och engagerade bybor hjälper till att hålla trädgården i stand. I Ammarnäs finns ett långvarigt hortikulturellt arv och intresse, vilket inte minst den berömda Potatisbacken, där man odlat potatis sedan mitten av 1800-talet, vittnar om.

Ifjol genomfördes en upprustning av rabatterna under ledning av trädgårdsingenjören Lisa Jonsén Skanebo. En del växter har gått ut, andra har tagit för sig alltför vidlyftigt och behövde begränsas. Precis som i alla trädgårdar behövs den vårdande handen och det vaksamma ögat som ser vad som behöver göras.

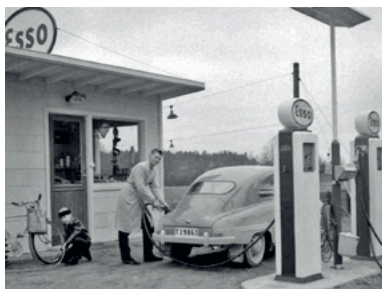
Blomster-Lottas trädgård i Ammarnäs är åter en mötesplats för människor, precis som på Lottas tid. Den är alltid öppen, så det är bara att ta med sig en fikakorg, slå sig ner på den vita trädgårdsmöbeln och blicka ut över blommor och fjäll. Och instämma i Lottas konstaterande: Tänk ändå, vad allt har lätt för att växa här. ✕

Se facebook.com/blomsterlottas

Mariana Mattsson är en välkänd norrländsk trädgårdsambassadör, trädgårdsdesigner, författare av flera trädgårdsböcker och utbildare. Tillsammans med sin make och kollega Reginald Scholz tog hon initiativ till den botaniska trädgården Lapplands kulturbotaniska trädgård (Kulturbotan) på Gammplatsen i Lycksele. Hon har också ansvarat för restaureringen av Blomster-Lottas trädgård i Ammarnäs. För närvarande arbetar paret med att väcka Doktor Strömboms trädgård i Dorotea till liv på nytt.

Utforska platsen i Hembygdsportalen

www.hembygd.se/utforska-platsen

Gratis hemsida till alla medlemsföreningar

Du vet väl om att alla
Sveriges hembygdsförbunds
medlemmar får gratis tillgång till en
egen hemsida i Hembygdsportalen?

Gå in och läs mer på
www.hembygd.se/hembygdsportalen

Nu trampas Rågmjölsvägen på nytt

Malå hembygdsförening är grannar med den återuppväckta vandringsleden mellan Norsjö och Malå.

DEN DRYGT NIO mil långa Rågmjölsvägen sträcker sig mellan Norsjö i Västerbotten och Malå i Lappland. Under 1700- och 1800-talen användes vandringsleden flitigt av förbönderna – de som brukade häst, ox eller ren för sina transporter. Med åren har jordbruket förändrats och leden har vuxit igen.

Men på senare tid har den gamla vägen rustats upp: broar, spänger, vindskydd och rastplatser har ställts i ordning och berett plats för en ny generation vandrare. Tanken, enligt initiativtagaren Gold of Lapland, är att stärka den lokala besöksnäringen

och öka det aktiva friluftslivet bland lokalbefolkningen.

Maggie Holmqvist är ordförande i Malå hembygdsförening. Föreningen har den nygamla vandringsleden som granne.

– De som promenerar Rågmjölsvägen passerar precis bakom vår hembygdsgård – stigen löper mellan oss och skogen. Än så länge har vi inte märkt någon skillnad men nu har skylten kommit upp och folk börjar veta om den. Vi planerar flera aktiviteter i sommar och hoppas att folk ska vilja göra ett stopp här, titta på vår gård, och komma in och fika. Vi ligger bra till!

Början av Rågmjölsvägen nås via Bastruträsk tågstation. Karta över Rågmjölsvägen finns på naturkartan.se

3

Andra vandringsleder genom Västerbotten och Lappland

ISÄLVSLEDEN

En sex mil lång led från Vindeln till Åmsele förbi grusåsar, gammeltallskog och sandstränder.

LÖGDEÄLVSLEDEN

En vandringled genom skog och raviner i Nordmalings och Bjurholms kommuner. Sträckan är nio mil.

PADJELANTALEDEN

Knappt 16 mil lång sommarled med broar, spänger och övernattningsstugor. I söder börjar leden i Kvikkjokk/Huhtán och i norr i Ríjttem/Ritsem.

ANNA ISRAELSSON

Vilopaus längs med Rågmjölsvägen.

Här kunde hyra betalas i sill

Sirmiones skeppslag har utsetts till årets skånska hembygdsförening 2023. I fritids-hamnen Gislövs läge strax utanför Trelleborg renoverar man gamla träfiskebåtar och driver kustfiskemuseum. Allt för att inte den gamla fisketraditionen ska falla i glömska.

ALLT VAR INTE bättre förr, konstaterar Sirmiones skeppslag på sin hemsida. Generellt levde fiskarskrået i södra Sverige ett arbetsamt liv.

– Hela familjer jobbade tillsammans, berättar Jan-Inge Svensson från Sirmiones skeppslag. Fiskesnipan var verktyget för hela ens överlevnad.

Mannen var ute med båten och sönerna deltog ofta.

– Man var ute i alla sorters väder och när man kom i land tog hustrun hand om fisken och näten. Fiske var ett fysiskt hårt arbete.

Det hände att man använde fisk som lokal valuta.

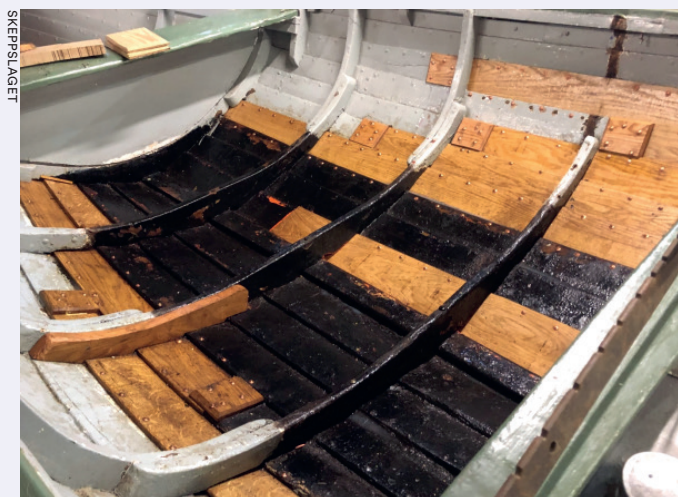
– Ibland betalade man till exempel markhyran med ett visst antal kilo sill. Men det var just av ekonomiska skäl.

De flesta av de gamla båtarna som ägs av Sirmiones skeppslag är gjorda av båtbyggare från sydkusten.

– Nio av våra tio båtar är originalbåtar. De är handgjorda med klinkteknik som liknar den metod man använde redan på vikingatiden. Tekniken blev en del av Unescos världsarv 2021.

Skeppslagets namn kommer från den första båt man renoverade, snipan Sirmione som byggdes redan 1911.

– Många äldre vill ha båt, men har kanske inte tillräckligt med tid, ork eller pengar. Går man med hos oss får man chans att lära sig om traditionen, och att använda båtarna.

Den 17 juni bjuder Sirmiones skeppslag in till veteranbåtsdag. Då visar man upp alla föreningens båtar och säljer stekt sill på macka. Se sirmiones-skeppslag.com

Fler båtrelaterade besöksmål i sommar

VÄRMDÖ SKEPPSLAG

Värmdö Skeppslags

Fornminnesförening tillika

Värmdölandets hembygdsförening är den äldsta Hembygdsföreningen på Värmdö. I föreningens museum visas en samling lokala kulturföremål. Den 2 juli har skeppslaget en workshop i att renovera gamla fönster.

SKÄRGÅRDSMUSEET I SANKT ANNAS SKÄRGÅRD

Östergötlands första

Skärgårdsmuseum, beläget i Tyrislöt, Norra Finnö. Här berättar man om hur skärgårdsbornas liv tedde sig förr med sjöfågeljakt, fiskeri och jordbruk. att renovera gamla fönster.

VEMDALENS HEMBYGDSFÖRENING / KARIN HUGLOW FJELLNER

Föreningen som byggt ett lekland på sin gård

Vemdalens hembygdsförening har populära sommarmarknader i juli och augusti. Året runt utgör hembygdsgården en kreativ, kunskapsbyggande plats för hela familjen.

VEMDALENS HEMBYGDSFÖRENING i Härjedalen har inte mindre än 19 byggnader i sin ägo. Det är lador och logar, härbren, smedja, vävstuga, mangårdsbyggnad och tunnbrödsbageri.

– 2009 bestämde vi oss för att bli en kreativ, kunskapsbyggande plats för hela familjen, berättar Kristina Kristoffersson som är föreningens ordförande.

Ett lekland började byggas i två av de gamla husen, och i skogsdungen utanför.

– Vi började med att inreda en lekladugård med träkossor, käpphästar och en liten höskulle. Sen byggde vi en lek- och balansbana och en klättervägg där man klättrar på öring och harr. Vi byggde också upp ett björnide vid ett stenröse här ute. På en skylt kan man läsa om björnens år, vad den äter och hur den lever.

– Idéerna kom allt eftersom och vi utgick hela tiden från hur miljöerna ser ut här på hembygdsgården.

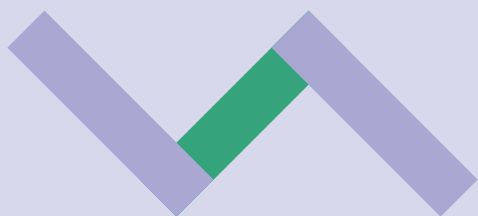
Här finns även en liten snickarbod för barn med tillhörande verktyg. Virke får föreningen från bygghandeln i byn.

– Vi märker att ofta vill barnen inte gå härifrån. Familjerna är här länge, och vi säljer mer fika. Förr kom det mest pensionärer, men nu har vi alltså nått ut till många fler. Även de lokala skolorna kommer hit och besöker leklandet.

UNDER FÖRENINGENS välbesökta sommarmarknader är barnfamiljerna ofta på plats hela dagen. Det är kringresande knallar som står för en del av försäljningen, men mycket av det som går att äta har producerats lokalt, berättar Kristina.

– På marknaden säljs skinn, smycken och matprodukter. En herre från företaget Björnåsen säljer saft och sylt från bär som är plockade här i Härjedalen, och vi i föreningen gör en egen grillost som liknar halloumi. Vi gör även eget smör, men smör- och osttillverkningen är beroende av om vi får tag på mjölk direkt från bonden. Många bönder har lagt ner i området, eftersom det inte är lönsamt längre. Vi brukar grädda egna tunnbröd också, och ibland säljer vi flötgröt.

Vemdalens sommarmarknader äger rum den 6, 13, 20 och 27 juli och den 3 och 10 augusti. För mer information se Vemdalens hembygdsförening på hembygd.se

De väcker Finnmarkens leverne till liv

Finnmarkens hembygdsförening/Kroktorp har kartlagt många av traktens skogsfinska lämningar. Tack vare ett omfattande dokumentationsarbete kan intresserade komma nära det liv som svedjebrukande skogsfinnar en gång levde här, i de vida Dalaskogarna.

TEXT: JENNY DAMBERG

FOTO: ALEXANDRA BERG

Matilda Olsson är 23 år och sedan tre år ordförande i Finnmarkens hembygdsförening/Kroktorp, i Vansbro kommun, Dalarna. Föreningen har varit en del av tillvaron under hela livet, berättar hon. Banden sträcker sig till och med längre tillbaka än så.

– Min mormors farfar, Axel Berglund, var en eldsjäl i hembygden och redan på 1930-talet startade han en hembygdsgrupp som senare kom att utgöra grunden till vår hembygdsförenings bildande 1951. Han var även initiativtagare till uppbyggnaden av vår hembygdsgård. Jag vill fortsätta det arbete som eldsjälarna före mig drivit och arbeta för att utveckla vår hembygdsförening även mot barn och ungdom, säger Matilda Olsson.

– Sedan barnsben har jag varit på finnmarken och sedan jag blev lite äldre har jag alltid varit med mormor och hjälpt till på de olika evenemang som genomförts, bland annat på Mottifesten och den årliga Finnmarknaden.

Motti? Det är en traditionell skogsfinsk maträtt som förr var den viktigaste vardagsmaten på finnskogen. Motti är ett slags torrgröt som i Finnmarkens hembygdsförening/Kroktorps tappning görs på kornmjöl, grovmalt rågmjöl, vatten och salt, och serveras tillsammans med en fläsksås.

FINNMARKENS MILJÖ & KULTURARV

I projektet Finnmarkens Miljö & Kulturarv har lämningar efter skogsfinnska bosättningar på Nås-, Järna- och Äppelbo Finnmark i Vansbro kommun, Dalarna, kartlagts och dokumenterats av Finnmarkens hembygdsförening/Kroktorp. På hembygd.se/finnmarken finns hela den omfattande dokumentationen, med historik, ritningar/registreringar och bilddokument, samt koordinater och kartor som gör det möjligt att själv söka upp de gamla finnbosättningarna.

Finnmarker kallas de områden som främst under tidigt 1600-tal kom att befolkas av invandrande skogsfinnar från den dåvarande östra rikshalvan av Sverige, främst från Savolaxområdet. Det rörde sig om vidsträckta men ur jordbrukssynpunkt resursmässigt knappa granskogsområden från Västergötland/Närke i söder till södra lappmarken i norr, från Gästrikland i öster till Värmland i väster.

Under Finnmarkens hembygdsförening/Kroktorps paraply har en kärntrupp om nio personer inventerat lämningar efter skogsfinnska bosättningar på Finnmarken inom Vansbro kommun. Genom projektet Finnmarkens Miljö & Kulturarv har man kartlagt ett stort antal finnbosättningar och i dagsläget finns dokumentation om 74 bosättningar på hembygdsföreningens hemsida. 61 av dessa har i dagsläget även hunnit granskas och registreras i Riksantikvarieämbetets fornminnesregister, FMIS.

Projektet är formellt avslutat, men arbetet går vidare, berättar Alexandra Berg, som varit en av samordnarna. Hon är också mor till Matilda Olsson.

– Det finns fortfarande bosättningar som vi vill lyfta fram. Dels för att bosättningen ska få ett långsiktigt skydd, men också för att öka kunskapen och intresset för den skogsfinnska kulturen. Det är många som har skogsfinnska rötter. Jag själv har skogsfinnar på både min mormor och morfars sida, liksom på min farmor och farfars sida och jag har ett stort intresse av Finnmarkens historik som helhet.

Innan kartläggningsgruppen gett sig ut i fält har de sökt information om platsen, såväl genom att ta del av muntliga berättelser som arkivmaterial och historiska kartor.

– De gamla kartorna är riktigt intressanta. Där kan man finna värdefulla detaljer, såsom skogsfinnska namn och ibland även uppgift om svedjebränningar, säger Alexandra Berg.

– Bouppteckningar är en annan källa, där man kan få en liten inblick hur hemmanet sett ut.

Alexandra Berg.

”Skogsfinnarna
bodde utspridda
över stora
områden men
förenades av
språk, matvanor
och folktro.”

← Mottin kallas även för
nävgröt eftersom dess torra
konsistens gör den möjlig att
äta med bara händerna.

Skogsfinnarna hade det oftast inte sämre än svenskbönderna. Svedjerågen gav goda skördar och många gånger hade man även mer boskap än bonden i svenskbygd. Det var ganska jämförbart i finnhemmanen med olika ansvarsområden. Kvinnornas ansvar var barnen, hemmet och boskapen, medan männens var svedjebruket, jakten och fisket.

Skogsfinnarnas svedjebruk och odlingen av svedjeråg innebar en möjlighet att använda ren skogsmark för odling. Tidigt på våren fälldes eller ringbarkades träden och fallet fick sedan torka i ett eller två år. Vid midsommartid det tredje året brändes svedjan och i askan såddes svedjerågen

glest över det brända området. Redan samma sommar växte små rågtuvor upp. Plantorna betades ofta av boskapen och övervintrade till året därpå. På sensommaren eller tidig höst skördades rågen med hjälp av skärar och torkades sedan på höghässjor/finnhässjor, nekar eller i torkkior. Goda år kunde dessa svedjor ge hundrafalt. Man kunde dock bara få en eller två skördar på samma ställe, därefter kunde man odla rovor något år och slutligen övergavs området som betesmark. Svedjandet var en lång process, omgärdad av en mängd ritualer. För att vara förvissad om att en skörd skulle finnas tillgodo varje år, hade man svedjor i olika stadier på gång.

↑ TROLLPÅSE

En trollpåse som denna kunde rymma örter, benrester, djurkranier, metall eller mynt, beroende på syftet med magin. Finnmarkens hembygdsförening/Kroktorp har haft utställningar om den skogsfinnska folktrons rika traditioner. Skogsfinnarna hade en stark vördnad för naturen. De levde utifrån att allt i naturen var besjälad, men att den högre anden hos människan hade makt att behärska den lägre naturen. Böner, runosånger och olika riter användes för att försäkra sig om lycka och framgång i det dagliga livet.

– Även på vår Finnmark fanns omtalade tietäjät, viskvinnor och vismän, som utövade både vit och svart magi, berättar Alexandra Berg.

KVARNKAKOR →

Kvarnkakor gräddas över eld. Föreningen förvaltar två skvaltkvarnar. Vid Jan-Erikes Kvarn brukar man ha en kvarnaften i slutet av sommaren. Då är kvarnen i gång och kvarnkakor bakas av mjölet som mals.

↑ Ordförande Matilda Olsson vid hembygdsgårdens pörte.

↓ HILLO

– Även hillo har vi bjudit våra besökare på. Det kallas ibland för Finnskogens godis och är ett slags bärmos bestående av rågmjöl som rörts ut med sönderstötta lingon, eller andra bär. Nuförtiden görs det oftast på skrädmjöl, rostat havremjöl.

NÄSTA SIDA →

Oxfallets rökstuga. Finnmarkens hembygdsförening/Kroktorp förvaltar Oxfallets rökstuga, som är i Vansbro kommuns ägo. Den enda rökstugan i Dalarna som är intakt i ursprungligt skick och som står på sin ursprungliga plats. Ett ovärderligt kulturarv, tillika ett fint besöksmål.

Hösten 2022 genomfördes en takrenovering, där Vansbro kommun fick byggnadsvårdsstöd genom Länsstyrelsen Dalarna. Till sommaren, den 3 juni, håller hembygdsföreningen en taklagsfest på Oxfallets gårdstun.

I takt med att gruvnäringen växte förbjöds metoden på platser där skogen behövdes för att göra kol, vilket ledde till att åkerbrukets betydelse ökade. Bland de invandrande skogsfinnarna fanns även kunniga smeder och hantverkare. Skogsfinnarna bodde utspridda över stora områden men förenades av språk, matvanor och folktro.

Som små fick Matilda Olsson och hennes syster ofta hänga på när modern gav sig ut för att inventera lämningar. Ibland var det brådslande.

– Vi arbetar ju för ett långsiktigt skydd för de här finnbosättningarna och det har hänt att vi fått skynda ut för att tillfälligt stoppa skogsavverkningar. De gamla lämningarna kan ibland vara svåra att se, därav blir våra inventeringar ett värdefullt underlag även för skogsbolagen, så att bästa möjliga hänsyn kan tas, säger Alexandra Berg.

– Vi försöker att dokumentera vem som var nybyggare på platsen och vi försöker även lyfta fram de finska släktnamnen när vi har kunskap om dem.

Flera platser är fina utflyktsmål, tipsar Alexandra Berg. Finnbyn Bertils på Järna finnmark, där

ängarna brukades in på 1980-talet, är ett exempel.

– Det är en plats man gärna ska besöka sommartid, med stora fina ängar i ett skogslandskap omgivna av höga naturvärden.

Föreningen har också medverkat till att kartlägga vandringsleder och kyrkstigar, som delvis tillkom tack vare den skogsfinska kolonisationen.

– Dokumentation om våra finnbosättningar och kartläggningen av våra kyrkstigar och vandringsleder är projekt som kan knytas samman och ökar på så sätt människors möjlighet att uppleva vår hembygd och vårt skogsfinska kulturarvs historia, säger Alexandra Berg.

Matilda Olsson arbetar till vardags som butikschef för en secondhandbutik som drivs av hjälporganisationen Hjälp till liv, samt som fritidsledare på Svenska kyrkan. Matilda har även i åtta år engagerat sig i de nyanlända som kommer till Vansbro kommun.

– Jag har tänkt på det nu när jag hjälpt nyanlända som kommer till kommunen, hur det var när skogsfinnarna kom hit för länge sedan. Det finns likheter. Nu finns det hjälp att få, men kan ändå vara väldigt svårt ibland. ✕

Nedslag i historien

Vilken epok reser du
helst till under semestern?

I Löddeköpinge, Västra
Frölunda och på Alnö
utanför Sundsvall kan du
färdas tillbaka i tiden
i sommar.

1700-talsdag i Västra Frölunda

Westgiötha Gustavianer är en kulturhistorisk förening med säte i Göteborg. Den 10 juni besöker föreningen Tofta Nordgård i Västra Frölunda för att visa upp uniformer och dräkter. Man kommer också att skjuta salut med musköt, och alla modiga besökare är välkomna att prova. För den hungrige kommer våfflor gräddas över öppen eld och det kommer även att hållas ett föredrag om hur livet kunde se ut i Västra Frölunda på 1750-talet.

Hur var livet i bygden på den tiden, Tomas Johansson i Västra Frölunda hembygdsförening?

– Under 1700-talet levde de knappt tusen frölänningarna i dåligt upplysta stugor av enklaste slag. Fönster var en lyxvara på den tiden. Deras försörjning baserades främst på det som jorden och havet gav – gynnsamma år var bra år medan år med torka eller kalla vintrar var fattiga. Under 1700-talets andra hälft startades de första egentliga industrierna i form av silsalterier och trankokerier. Det gav en stor del av befolkningen en relativt god försörjning.

Arrangemanget hålls 10 juni kl 11–15 på Tofta Nordgård och är ett initiativ från Västra Frölunda hembygdsförening. För mer information besök föreningens sida på hembygd.se

VikingaTider i Löddeköpinge

Längs Lödde å skeppade handelsfartygen dyrbart gods redan för tusen år sedan. På utomhusmuseet beläget vid samma å finns idag gårdshus med stråtak, hantverksbodas och hagar med betande djur – historiska miljöer som har rekonstruerats utifrån arkeologiska fynd som gjorts i området.

I landskapet kring Lödde å har museet låtit plantera hundratals träd.

Varför då, Uno Jansson, administratör på VikingaTider?

– Det är för att på sikt återskapa landskapet som det en gång sett ut. Vi har planterat många olika sorters träd: ek och rönn, fläder, hassel och pil. Alla är träd som det finns anknytning till här i området, och många av dem var viktiga för bygden redan på järnåldern.

Torsdag till söndag 1 juli–27 augusti är det Vikingsommar på VikingaTider med hantverk och gårdsliv samt sagor och myter för hela familjen. Se vikingatider.se

Alnö medeltidsdagar

Under sensommaren kläs Alnön återigen i medeltidsskrud. På fårvallen på ön utanför Sundsvall som en gång i tiden fungerade som handelsplats kan du numera uppleva tornerspel med hästshow, körsång och teater.

För de yngre besökarna finns Riddarklubben som anordnas av Livrustkammaren från Stockholm. Under festivalens första dag kommer även ett bröllop äga rum i Alnö gamla kyrka, vars äldsta delar uppfördes just under tidig medeltid. Det blir även medeltida marknad med hantverk och mat.

Hur smakar den medeltida maten, Johan Löfqvist från Alnö hembygdsförening?

– Det får vi se! Tidigare år har vi haft kafé och hamburgersservering, men i år kommer Härnö Outdoor från Härnösand att laga mat som är historiskt korrekt. Det är en friluftsrestaurang och de kommer att klä ut sig och laga mat över öppen eld. Det blir spännande!

Alnö medeltidsdagar hålls den
19–20 augusti 2023.
Se alno-medeltidsdagar.se

Fäbodlar med kunskap för framtiden

På fäbodarna viskar berättelser från ett svunnet Sverige. Men här finns också högst levande och livsviktig kunskap för en hållbar framtid. Victoria Törnqvist, författare och tidigare fäbodkulla, berättar mer.

TEXT OCH FOTO: VICTORIA J TÖRNQVIST

Att handmjölka en get, ysta sin egen ost och koka kaffe på vedspisen hör inte längre till det vanliga. Kring det historiska fäbodlivet dansar ibland ett romantiskt skimmer av rosiga fäbodkullor i vackra dräkter som levde frihetens lyckliga dagar. Och nog fanns där frihet och glädje, men också oerhört mycket hårt arbete med slitna händer och kroppar som aldrig fick vara sysslolösa.

Det var ur skogslandskapens karga förhållanden och av nödvändighet för människornas överlevnad som fäbodbruket en gång i tiden uppstod – denna säsongsvisa förflyttning av boskapen för att få tillräckligt med bete och därmed tillräckligt med mjölkprodukter så som ost, smör och messmör.

Än i dag finns levande fäbodlar i bruk i mellersta och norra Sverige. Fäbodlar utan el och rinnande vatten där elden och kallkällan fortfarande är naven för överlevnad och produkttillverkning. Här vandrar kor och getter fritt på skogen så som de gjort i urminnes tider och av deras mjölk ystas ännu smakrika ostar, kärnas gyllengult smör och kokas järnrikt messmör.

På Kättboåsens fäbod utanför Mora får Yvonne Smedberg med sina gröna fingrar gamla sorters säd och grönsaker att växa som aldrig förr. Mjölken från korna förädlar hon till smör, yoghurt, fil och olika sorters färskost.

– Jag älskar att samarbeta med djuren, när jag mjölkar är det som att meditera, tankarna svävar fritt i närheten, värmen och tryggheten från korna, säger Yvonne.

Yvonne Smedberg i
Moradräkt, fäbodag
på Kättboåsens fäbod.

Fjällko med kalv på fritt bete. Grejsans fäbod, Falun.

F

äbodarnas både historiska och samtida värde uppmärksammas nu på bred front. Förbundet Svensk Fäbodkultur & utmarksbruk (FSF) har ökat sitt medlemsantal i snabb takt och efter ett långt och gediget arbete från förbundets sida så nominerade regeringen alldeles nyligen fäbodbruket till Unescos lista över immateriella kulturarv.

Fäbodbruket är hett. Och det är förhoppningsvis inte bara en modefluga, utan en djup insikt om vad fäbodbruket faktiskt kan bidra med i vår

”Fäbodbruket kan helt enkelt återigen vara en nödvändighet.”

skenande, sköra, fossilberoende värld som står inför enorma klimatförändringar. I fäbodarna finns en stor bevarad kunskapsskatt att ösa ur parallellt med att utveckling och modernisering sker. Fäbodbruket kan helt enkelt återigen vara en nödvändighet. En nödvändighet för att klara klimatmålen.

Men för att ett immateriellt kulturarv ska kunna leva vidare måste det finnas utövare som för kunskaperna och färdigheterna vidare till kommande generationer. Föryngringen bland fäbodbrukarna ser lite så där ut. Många är de som är i pensionsåldern. Även om en fäbodbrukare knappast går i pension i första taget.

– Snart är det nog slut på fäbodlivet, alla håller på att bli gamla, funderar Alf Sjödén på Hedbodarnas fäbod utanför Älvdalen, själv i 70-årsåldern. I en stor del av sitt liv har han varit småbrukare parallellt med ett jobb som sjuksköterska. Numer är han pensionerad från det sistnämnda men stiger ändå upp klockan fyra om morgnarna för att mjölka.

Den självvalda genomsyrande livsstilen är svår att släppa trots att den innebär hårt arbete under veckans och årets alla dagar. För även vintertid måste ju djuren skötas, om än hemma på vintergården.

Ur miljömedvetenheten som växer i samhället, inte minst i takt med den senaste tidens eskalerande priser på marknaden, anas trots allt nya ungdomars vitala krafter när de söker vägar mot hållbarhet. Nya ögon öppnas mot fäbodlivets möjligheter till resurssnålt leverne.

– Jag hoppas och tror på en stark framtid för fäbodbruket. Det måste bara bli ännu mer krisartat i samhället så att folk får lov att tänka mer småskaligt och prioritera det som är viktigt i livet. Det finns ett växande intresse bland yngre att lära sig leva miljömedvetet och där har vi fäbodbrukare mycket att lära ut, menar Anna-Lena Erstad på Nybergets fäbod i Rättviks kommun.

Och i många år har det på olika håll funnits både fäbodläger för barn och fäbodkurser för vuxna där man kan lära sig allt ifrån handmjölk-

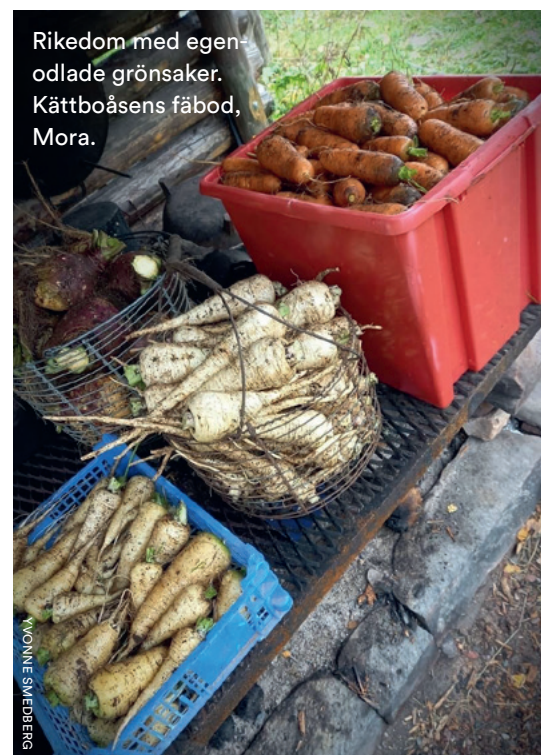
ningens ädla konst till att fläta en barfotavänlig dörmatta av björnmossa. På Brindbergs fäbod i Älvdalen har exempelvis nyfikna barn fått möjligheten att uppleva fäbodlivet genom en veckas mobilfritt fäbodkollo. Efterfrågan har varit stor och några barn har flera år senare kommit tillbaka som ledare.

– Det hade varit roligt om någon av dem ville bli brukare, om det blev någon återväxt, säger Kerstin Nyström, fäbodbrukare och kolloansvarig i Brindberg.

Även andra pekar på att fäbodbruket kan ingå i framtidens melodi. FN:s jordbruksorgan framhåller att för att kunna försörja jordens växande befolkning behöver vi lämna den högindustriella livsmedelsproduktionen. Vi måste satsa på ekologiskt, småskaligt jordbruk som kan leverera lokala produkter. Om antalet kor anpassas till arealen och till betesmarken så uppstår ett kretslopp som ökar mullhalten i jorden och binder kol. En skogsbetande fäbodkossa är därmed mer hållbar än en kortlivad sojaätande högmjölksko.

Enligt en hypotetisk uträkning av Lars Kardell, professor emeritus vid SLU (Sveriges Lantbruksuniversitet), kan en välfungerande fäbodvall, som använder mänsklig arbetskraft i stället för maskiner, producera mer energi än vad den konsumerar. Medan dagens normala livsmedelsproduktion konsumerar flera gånger mer energi än vad den skapar.

– Jag tänker att det här är enda sättet att producera klimatsmart mat. Plus att det ger en rik biologisk mångfald, det blir liksom en symbios med människa – djur – natur. Kreaturen behövs, vårt ekosystem är mycket speciellt, säger Bertil Johansson som brukar flera fäbodlar i Dalarna.

Rikedom med egenodlade grönsaker. Kättboåsens fäbod, Mora.

KVONNE SWEDEBERG

Handmjölkning när korna kommit hem för kvällen. Hedbodarnas fäbod, Älvdalen.

U

tan tvekan skapar fäbodbete en rik biologisk mångfald. Många hotade arter i Sverige, både växter, insekter och fåglar, har idag sin enda biotop på just fäbodmarker. Så ta dig

gärna en extra titt runt fötterna när du besöker en betad fäbodvall. Kanske du har turen att hitta till exempel blåsuga, kattfot, ovanliga fingersvampar eller dyngbaggar.

Men det handlar förstås inte bara om djuren och växterna. Fäbodarna har alltid varit en plats där man "tager vad man haver". Hit togs förr i tiden både de hus och saker som inte riktigt dög hemmavid. Här levde och lever man av det som finns på plats. Man plockar bär och svamp, använder kallkällan eller bäcken som skafferi och kylskåp, ger matrester till djuren. Återanvändning och självhushållning har sin självklara plats även om man kanske inte använder de begreppen. För det är bara som det alltid har varit.

IDAG LEVER VI i ett fragmentiserat sårbart samhälle. En mobiltelefon använder nästan alla men väldigt få vet hur den verkligen fungerar eller kan laga den om den går sönder. I fäbodlivet lever de långa kunskapskedjorna vidare. Du föder upp en kalv, skördar foder, utfodrar och sköter kalven som blir ko, mjölkar, omvandlar mjölken till produkter, lagrar och säljer produkterna. Allt i ett evigt flytande kretslopp där ingen länk får saknas. En endaste liten felande lucka kan göra att det till exempel inte blir något smör. Som när ett fäbodbrukarpar i Älvdalen skulle kärna sitt första smör. De kärnade och kärnade, men grädden ville inte omvandlas till det efterlängtrade smöret. Till slut ringdes ett samtal till en kunnig släkting som kunde förmedla att grädden varit för kall då den

I fäbodlivet lever
de långa kunskaps-
kedjorna vidare.

kom direkt från mjölkboden i stället för att ha fått stå ett tag i rumstemperatur. Dessutom hade grädden inte syratts. Därefter var det aldrig några problem att kärna ett välsmakande guldgult fäbodsmör.

Denna gedigna kunskapsbank är svår att sätta på pränt. Genom görandet och berättandet har kunskaperna traderats från generation till generation. Känslan i händernas hantverk som det inte går att skriva om, som måste upplevas. Det immateriella kulturarvet där varje liten länk är viktig. Utan delarna skapas ingen helhet.

Mases Linda Wiklund på Grejsans fäbod har precis som fäbodkullorna förr i tiden ofta något för händer. Hon sticker samtidigt som hon tittar på tv och har nyligen köpt en spinnrock.

– Det är viktigt att även barnen får uppleva med händerna – får vara med och greja. Även om Ipad och mobiler fyller ett tomrum förblir det liksom ändå tomt. Man blir betydligt mer tillfredsställd av att sticka en tröja. Här i fäboden tar vi vara på allt i det lilla och det är så jag tänker att vi måste försöka leva, säger hon.

MÅNGA FÄBODAR HÅLLER öppet för besökare under sommaren. Det finns ofta möjlighet att ställa frågor och lära sig mer, med respekt för att den mångsysslande brukaren kan ha väldigt mycket att göra. Ett besök vid en fäbod är också en möjlighet att just ta vara på allt i det lilla.

Kan du se de små dyngbaggarna som lever av boskapens gödsel och arbetar hårt som jordförbättrare eller hitta den nästan självlysande, giftiga varglaven som på en gammal timmervägg vittnar om att här finns en unik plats för mångfaldens sköra väv?

I vissa fall finns produkter till försäljning, smaker och dofter ur Sveriges unika kulturarv, som också gynnar lokal och småskalig matproduktion.

I december 2024 får vi veta om Unesco utser fäbodbruket till immateriellt kulturarv. Låt oss hålla tummarna, då det kan komma att få stor betydelse för fäbodarnas väg in i framtiden. Och därmed kanske för allas vår framtid. ✕

Victoria J Törnqvist är författare till boken *Eldsjälar i utmarken – samtal med fäbodbrukare på 2000-talet* och före detta fäbodkulla vid Prästbodarnas fäbod i Dalarna.

5

BESÖKSVÄNLIGA FÄBODAR

Många fäbodbrukare välkomnar besökare. I några fall är det lokala hembygdsföreningar som öppnar upp fäboden eller som har märkt upp vandringsleden dit.

Karl Tövåsens fäbod

Rättvik, Dalarna

Guidade visningar, kurser, produkter till försäljning. Tisdagen den 4 juli arrangeras den årliga hornblåsarstämman.

Prästbodarna

Enviken, Dalarna

Vägen till Prästbodarnas fäbod är en gammal fäbodstig som har märkts upp av Envikens Hembygdsförening. Stigen går genom skog av varierande ålder där tall och gran dominerar.

Svarthälls fäbod

Färnebofjärden, Uppland

Ursprungligen uppförd på 1600-talet, tagen ur bruk vid förra sekelskiftet. 2020 återinvigde Nora-Tärnsjö Hembygdsförening en återskapad fäbodstuga på den ursprungliga grunden. Föreningen har ett utflyktsprogram med båt till platsen. Se nora-tärnsjohembygdsforening.se

Nysäterns fjällgård

Hede, Härjedalen

Bebodd året om. Gårdsbageri med tunnbröd, fjällstugor till uthyrning, jakt, fiske, skidåkning och andra aktiviteter.

Hanhvivittiko

Övertorneå, Norrbotten

Erbjuder utöver levande fäbod sommartid också bland annat guidade turer, fäbodkonferens och övernattnings i egen stuga.

För fler tips och mer information, se Förbundet Svensk Fäbodkultur & utmarksbruk, fabod.nu

Medlems- nyheter

Fler nyheter på
hembygd.se

Ströms hembygdsförenings ordförande Håkan Espmark fick ta emot diplom och hyllningar för utmärkelsen Årets hembygdsförening vid SHF:s riksstämma i Halmstad 13 maj. Förbundsordförande Anna-Karin Andersson var prisutdelare och Olivia Linderöth delade ut blommorna.

ÅRETS HEMBYGDSFÖRENING HYLLADES I HALMSTAD

Ströms hembygdsförening är Årets hembygdsförening och fick motta pris vid Sveriges hembygdsförbunds riksstämma i Halmstad 13 maj.

– Med sitt inspirerande arbete är Ströms hembygdsförening verkligen en värdig vinnare, säger Jan Nordwall, generalsekreterare för Sveriges hembygdsförbund.

Så här lyder juryns motivering: "Ströms hembygdsförenings kulturarvsarbete är brett och inspirerande. Tillsammans med museet Jamtli och Strömsunds kommun erbjuder föreningen en Öppen förskola för bygdens småbarnsfamiljer. Den samiska kulturen och samers förutsättningar har

synliggjorts med bland annat utbildningar för barn och vuxna. Med sina insatser för lokalsamhället är föreningen en värdig vinnare av utmärkelsen Årets hembygdsförening."

I år var nio föreningar nominerade: Föreningen Ulum Dalska, Ströms Hembygdsförening, Huskvarna hembygdsförening, Sirmiones Skeppslag, Söderbykarls Fornminnes- och Hembygdsförening, Brunsbogs hembygdsförening, Vindelns hembygdsförening, Torslunda Hembygdsförening och Kumla-Sannaheds hembygdsförening.

SHF UNDERSÖKER MÖJLIGHET TILL SWISH-AVTAL

Riksförbundet undersöker just nu om medlemsföreningarna kan få ett lägre pris på Swish-konton. Vi har gått ut med en enkät som många av våra medlemsföreningar besvarat. Nu sammanställer vi underlaget för att sedan gå vidare i samtalen med Swedbank. Tack till alla som besvarat enkäten!

POSITIVA SIFFROR FÖR HEMBYGDSRÖRELSEN

Efter många år med en negativ medlemsutveckling inom hembygdsrörelsen visar färskta siffror från Sveriges hembygdsförbund på en ökning med cirka 2000 medlemmar jämfört med föregående verksamhetsår. Fler föreningar har också tillkommit. Läs pressmeddelande på hembygd.se/pressmeddelanden

GIVANDE RIKSSTÄMMA I HALMSTAD

Det blev ett tillfälle för gemenskap, kunskapsutbyte och viktiga beslut när hembygdsrörelsen möttes i Halmstad 12–14 maj. På lördag kväll fick årets hembygdsförening motta pris liksom två plakettörer.

Läs mer om riksstämman på
hembygd.se/riksstamma2023

BEHÖVER FLER I FÖRENINGEN FÅ INFORMATION FRÅN SHF?

Riksförbundet skickar regelbundet ut information till sina medlemsföreningar, inte bara de månatliga nyhetsbrev. Då och då mejlar vi också aktuell information om satsningar, konferenser, bidrag, krisinformation och en hel del annat. Men vi når bara den enda kontaktperson som vi har i medlemsregistret. För att fler i föreningen ska kunna hållas uppdaterade kan personer som också vill få informationen från SHF ange sina mejladresser via länken nedan.

hembygd.se/shf
[/fa-information-fran-shf](mailto:fa-information-fran-shf@hembygd.se)

FÖLJ SVERIGES HEMBYGDSFÖRBUND PÅ FACEBOOK!

[facebook.com/
sverigeshembygdsforbund](https://facebook.com/sverigeshembygdsforbund)

MEDLEMS- FÖRMÅNER PÅ HEMSIDAN

NY INFORMATION OM FINANSIERING OCH BIDRAG PÅ HEMSIDAN

Ofta behövs det pengar för att kunna driva en förening och förverkliga det man vill göra. På Sveriges hembygdsförbunds hemsida finns nu en mängd information om bidrag. Sidorna är under utveckling och mer information kommer, bland annat om hur föreningens kan utveckla sin ekonomi. Ta del av informationen på hembygd.se/finansiering

SE INSPELAT WEBBINARIUM

OM GAMLA KARTOR FRÅN 5 MAJ

Hur kan äldre kartor med runstenar, ortnamn, rågångar och gränser lösa bebyggelsehistoriska gåtor, exempelvis förklara varför vår huvudstad heter Stockholm? Alla medlemmar kan se webbinariet med Clas Tolli som är författare, filosofie doktor i kulturgeografi och docent i agrarhistoria vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU).

hembygd.se/inspelade-webbinarier

SE INSPELAT WEBBINARIUM OM FÖRENINGsutveckling 31 MARS

Missade du lunchwebbinariet om det ideella engagemangets utmaningar och möjligheter? Eller deltog du och vill se det igen? Här kan du se en inspelad version av webbinariet. Se webbinariet på SHF:s Youtubekanal:

youtube.com/sverigeshembygd

Är du medlem i en av våra medlemsföreningar är du välkommen att ladda ner Sveriges hembygdsförbunds nya handledning om föreningsföryngring på SHF:s hemsida. Det finns också ett fördjupande material för handledare. Ladda ner handledningen på

hembygd.se/foryngring

BESTÄLL SNYGGA KASSAR OCH T-SHIRTS INFÖR SOMMAREN

I Sveriges hembygdsförbunds webbutik kan du bland annat beställa skrifter och profilprodukter. Varför inte beställa t-shirts och tygkassar inför sommaren? Det kan vara en god idé att sälja på hembygdsgården och i samband med aktiviteter.

Tips! Beställ vår snygga kasse som tagits fram inom SHF:s satsning Kulturarvet som besöksmål! På så sätt bidrar du till att vi stärker vår position inom besöksnäringen.

Beställ på hembygd.se/butik

DIGITALA HEMBYGDSVANDRINGAR I HALLAND

I Halland har en rad föreningar tagit fram inspirerande filmer med berättelser från bygden. Arbetet har skett inom Leaderprojektet "Digitala hembygdsvandringar i Halland" som ägs av Studieförbundet Vuxenskolan Halland och sker i samarbete med Halländska Hembygdsrörelsen. Gå till youtube.com och sök på "Bygden berättar".

DET HÄR ÄR HEMBYGDSPORTALEN!

Sveriges hembygdsförbund pratar ofta om Hembygdsportalen. Men vet alla föreningar och medlemmar var det är? Nu finns en film om vår gemensamma webbplats som faktiskt inte bara är en hemsida. Här finns en hel del annat som våra föreningar, medlemmar och alla som gillar lokalt kulturarv kan ha glädje av. Se filmen på hembygd.se/hembygdsportalen

NY SKRIFT OM KULTURARV OCH HÅLLBAR UTVECKLING

Det finns många goda argument varför kulturarv är viktigt för människor och samhället. Med aktuella exempel och siffror har Riksantikvarieämbetet samlat argument i skriften "Räkna med kulturarvet – hållbarhet och klimat". Ta del av skriften på raa.se

TIPS! ERBJUD STÄLLPLATSER FÖR HUSBILAR

Just nu planerar husbilsfolket för årets sommarsäsong. Vart går färden och var ska man parkera? Varför inte på en hembygdsgränd? Behovet av ställplatser är stort. Det är också en bra inkomstkälla för en hembygdsförening. Därför fortsätter vi att tipsa våra medlemsföreningar om möjligheten att erbjuda ställplatser till husbilar.

Är det här något för din förening? På SHF:s hemsida kan du lyssna på webinarium med Ströms hembygdsförening i Jämtland som idag erbjuder ställplatser. Erbjuder din förening ställplatser idag? På hemsidan kan du svara på några korta frågor så lägger vi in er på vår karta på hemsidan. Läs mer och få tips på hembygd.se/stallplatser

KULTURARVSDAGEN 8–10 SEPTEMBER

I år firas Kulturarvsdagen 8–10 september. Årets tema är "Levande kulturarv". Alla föreningar som vill kan som vanligt medverka med lokala eller digitala aktiviteter med koppling till kulturarv och kulturmiljöer. Det går förstås bra att delta med aktiviteter redan under fredagen och lördagen, så att så många besökare som möjligt får tillfälle att uppleva kulturarvet vid lokala arrangemang över hela landet. Det är gratis att medverka och ni väljer själva om ni vill delta under en, två eller alla tre dagarna.

Läs mer och anmäl arrangemang på raa.se/kulturarvsdagen

Släcka är silver, förebygga är guld.

De sex vanligaste orsakerna till brand

1. Anlagd brand

Minska risken för anlagd brand: Ha inte brännbart material, lättantändliga vätskor och tändstickor tillgängliga i eller utanför föreningsgården. Sätt lås på container och sopkärl. Komplettera dåliga lås med galler eller låsbom.

2. Renovering

Renovering har flertalet gånger slutat i totalbrand. Se till att ha ordning och reda. Ta hand om slipdamm, ha oljetrasor förvarade på säker plats. Har hantverkarna ett säkerhetstänk?

3. Eldning

Eldning i öppen spis, bakugn och majbrasa utomhus har alla lett till totalbrand. Inomhus: Elda lagom, mät temperaturen och hantera askan på säkert vis. Utomhus: Väderlek, avstånd från bebyggelse, uppsikt, släckredskap och efterkontroll.

4. Mänskliga faktorn

Glömska och handhavande fel kan sluta illa. Sätt timer på kaffebryggare, och spisar. Ha med ett säkerhetstänk särskilt vid hantering av saker som alstrar värme. Upprätta brandskyddsregler, utgå från mall.

5. El-fel

Elektrisk utrustning och husets egna elanläggning är båda vanliga orsaker till brand. Ett första steg mot ökad säkerhet är att göra en egenkontroll av elanläggningen med vår kostnadsfria checklista.

6. Åska

Åsknedslag kan leda till brand oavsett om det är i ert eget hus den slår ned, i grannens eller i skog och mark i närheten. Ett över-spänningsskydd ökar säkerheten.

Kontakta oss för tillgång till material och mallar.

Hembygdsförsäkringen | 0200-22 00 55 | forsakring@hembygdsforbundet.se

Ge nytt liv till dina släktingar

med Släkthistoriskt Forum, släktforskarförbundets anrika magasin

Helårs-
prenumeration

349 kr

Börja prenumerera:
rotter.se/prenumerationer

Vill du få inspiration och tips på hur du löser släktforskningens små och stora mysterier? Då ska du prenumerera på Släkthistoriskt Forum.

Sedan 1982 har det anrika magasinet hållit inbitna släktforskare med de senaste nyheterna i släktforskarvärlden.

Magasinet ges ut av Sveriges Släktforskarförbund och utkommer med fem välfyllda nummer om året.

Provläs gratis:

rotter.se/prenumerationer

Hur skapar vi en **attraktiv livsmiljö?**

BYGGNADS
VÅRDS
FÖRENINGEN

“Att bevara, reparera, återanvända, bygga om och bygga till handlar inte bara om att värna kulturarvet utan också om att använda hus där miljöskulden sedan länge är betald. Ett eftertänksamt och omhändertagande förhållningssätt är nödvändigt för att minska klimatpåfrestningarna.”

Hela staden och bygden riktar sig främst till dig som arbetar med stadsplanering och går att beställa på:
byggnadsvard.se/produkter/bocker